

ГОТОВНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ „МЕДИЦИНСКА СЕСТРА“ ЗА ГРИЖИ ЗА ПАЦИЕНТИ С ШИЗОФРЕНИЯ

Лилия Перусанова, Диана Иванова, Добриана Сиджимова

READYNESS OF NURSES STUDENTS FOR CARE FOR PATIENTS WITH SCHIZOPHRENIA

Lilia Perusanova, Diana Ivanova, Dobriana Sidjimova

Резюме: *Работата с болни от шизофрения е по-специфична в сравнение с работата с други категории психично болни. Спецификата на работата с болните от шизофрения предполага наличието на определени алгоритми, които студентите следва добре да познават, за да оказват ефективни и пълноценни грижи за болните. Данните, посочени в статията, се основават на проведено емпирично изследване, в което е направен анализ за готовността на студентите от специалността „Медицинска сестра“ за осъществяване на грижи за лица, болни от шизофрения. На база на представените резултати може да се посочи, че е необходима по-висока степен на интеграция между теоретичните и практическите знания на студентите, което може да бъде постигнато чрез нарастване броя на часовете за работа „на терен“ и провеждане на занятия, свързани с ранната адаптация на студентите към екстремални условия на работа с болни с психични заболявания.*

Ключови думи: *шизофрения, медицински сестри, обучение, специални грижи, алгоритми*

Summary: *Working with people with schizophrenia is more specific than working with other categories of the mentally ill. The specifics of working with patients with schizophrenia imply the existence of certain algorithms that students should be well acquainted with in order to provide effective and comprehensive care for patients. The data presented in the article are based on an empirical study in which an analysis was made of the readiness of students majoring in nursing to care for people with schizophrenia. Based on the presented results, it can be stated that a higher degree of integration between the theoretical and practical knowledge of students is needed, which can be achieved by increasing the number of hours of work in the field and conducting classes related to early adaptation of students to extreme working conditions with patients with mental illness.*

Key words: *schizophrenia, nurses, training, special care, algorithms*

НЯКОИ ПРОБЛЕМИ, КОИТО ВЪЗНИКВАТ СЛЕД ПРЕОБРАЗУВАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ЛЕЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ В ТЪРГОВСКИ ДРУЖЕСТВА

Кристиан Проичев, Виктор Златков

SOME PROBLEMS REGARDING TRANSFORMATION OF HEALTH CARE ESTABLISHMENTS INTO TRADE COMPANIES

Kristian Proychev, Victor Zlatkov

Резюме: В статията се изследват някои проблеми на държавните и общински лечебни заведения, произтичащи от преобразуването им в търговски дружества. На тази база се прави конкретен нормативен анализ и се обсъждат някои проблеми свързани с липсата на яснота в основната цел на лечебните заведения, както и се правят някои предложения за законодателни промени (*de lege ferenda*).

Ключови думи: преобразуване на лечебни заведения, здравеопазване, право на собственост на лечебните заведения, принудително изпълнение.

Summary: This article focuses on some problems regarding the state and municipal health care establishments arising from their transformation into trade companies. On this basis, a specific regulatory analysis is made and some issues related to the lack of clarity in the primary purpose of the health care establishments are discussed. Some proposals for legislative changes (*de lege ferenda*) also find their place in the paper.

Key words: transformation of health care establishments, health care, right of ownership of healthcare establishments, enforcement

ТЕНДЕНЦИИ НА ПРОФЕСИОНАЛНИЯ ПСИХО-СОЦИАЛЕН СТРЕС ПРЕЗ XXI В.

Никола К. Маджаров, Ружа И. Николова, Тодор Г. Кундуржиев, Лидия И. Христова

TRENDS OF OCCUPATIONAL PSYCHO-SOCIAL STRESS IN THE XXI CENTURY

Nikola K. Madjarov, Rouja I. Nikolova, Todor G. Kundurjiev, Lidiya I. Hristova

Резюме: Динамиката на социалния, икономическия и научния живот през XXI век се ускори значително, благодарение на информационните технологии, новите открития и цялостната урбанизация. Всичко това – заедно и по отделно - наложиха нов тип на живеене, като повлияха силно стандартната система на битуване и съществуване. Новото време налага нови изисквания към труда, които видимо повишават значението и влиянието на психо-социалните рискови фактори от работната среда. Тяхното въздействие, механизмът на влияние, интензитет на действие и кумулативен ефект върху здравето на индивида и качеството на професионалния труд са обект на проучвания и изследвания, които се увеличават количествено и качествено. Причината за това е нарастващата значимост, актуалност и персистиращо вредно въздействие на генерирания стрес върху здравето на индивида, следствие от психо-социалните рискови фактори от работната среда. Психо - социалните рискови фактори и стресът на работното място са сред най-значимите предизвикателства за безопасността и здравето при работа. Те оказват значително въздействие, както върху цялостното здраве на индивида, така и върху организациите и националната икономика. Психо-социалният стрес на работното място е свързан с негативни ефекти и последици върху функционалното, психическо, ментално, поведенческо и когнитивно здравно благоденствие. Новото научно и практическо предизвикателство пред трудовата медицина в това направление е цялостното разбиране на механизма, причината и начина на действие, за да може да се овладее, моделира и градивно да се насочи към повишаване на здравето и безопасността на индивида в трудова и социална среда.

Ключови думи: професионален стрес, психо-социален стрес, рискови фактори, работна среда, здравен статус, тенденции, Сърдечно-Съдови Заболявания, диабет, депресия, мускуло-скелетни увреждания

Summary: The dynamics of social, economic and scientific life in the 21st century have accelerated significantly, thanks to information technology, new discoveries and overall urbanization. All this - together and separately - imposed a new type of living, strongly influencing the standard system of living and existence. New age impose new requirements on work, which visibly increase the importance and influence of psycho-social risk factors in the work environment. Their impact, the mechanism of influence, intensity of action and cumulative effect on the health of the individual and the quality of professional work are the subject of studies and research, which are increasing quantitatively and qualitatively. The reason for this is the growing importance, relevance and persistent harmful effects of the generated stress on the health of the individual, which is a consequence of psycho-social risk factors from the work environment. Psycho - social risk factors and stress at work are among the most significant challenges to safety and health at work. They have a significant impact on the overall health of the individual, as well as on organizations and the national economy. Work related psycho-social stress is associated with negative consequences on functional, psychical, mental, behavioral and cognitive health. The new scientific and practical challenge for occupational medicine in this area is a comprehensive understanding of the mechanism, cause and way of action in order to master, mold and constructively focus on improving the health and safety of the individual in the occupational and social environment.

Key words: occupational stress, psycho-social stress, risk factors, work environment, health status, trends, Cardiovascular Diseases, diabetes, depression, musculoskeletal injuries

ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗ НА ДИРЕКТИВИ И ПОЛИТИКИ НА ЕС ЗА АДАПТИРАНЕ НА РАБОТНАТА СРЕДА ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА ПО-ДЪЛЪГ ТРУДОВ ЖИВОТ НА ХОРАТА С ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ. ЧАСТ ВТОРА

Елисавета Петрова-Джеретто, Златица Петрова, Григор Димитров

OVERVIEW AND ANALYSIS OF EC DIRECTIVES AND POLICIES FOR ADAPTATION OF WORKING ENVIRONMENT IN ORDER TO ENSURE LONGER WORKING LIFE OF INDIVIDUALS WITH CHRONIC DISEASES. PART TWO

Elisaveta Petrova-Geretto, Zlatitca Petrova, Grigor Dimitrov

Резюме: *В тази част са разгледани някои специфични изисквания на пациентите с хронични заболявания, както и а) трудностите в работния процес, както от здравна гледна точка, така и от гледна точка на културата в екипа, поведение и влияние на заобикалящата среда; б) влиянието на политиките/облекченията за връщане на работното място (return-to-work). Направени са изводи, че статистиката за Европа ясно показва, че хроничните заболявания представляват сериозно предизвикателство за обществото, като се отразяват отрицателно върху участието на пазара на труда. Предлага се разработването на персонализирани програми за реалното включване на пазара на труда, които са в основата на подпомагането на лицата с хронични заболявания. Те трябва да включват интегрирани услуги на здравната и социална система, психологическа подкрепа, както и по-голямото участие на работодателите.*

Ключови думи: *пазар на труда, хронични заболявания, интегрирани услуги, политики/облекчения за връщане на работното място*

Summary: *The article concentrates on some specific aspects of the chronically ill as well as a) difficulties in the working process from health perspective but also from cultural point of view, including team behaviour and working environment; b) effectiveness of return-to-work policies. Conclusion are drawn that European statistics clearly demonstrate that chronic diseases are serious challenge to society which also affects negatively job market participation. It is suggested that personalised, tailor-made programmes are developed in order to facilitate real job (re-) integration of chronically ill individuals. The programmes should include integrated health and social services, psychological support as well as support from employers.*

Key words: *job market, chronic diseases, integrated services, return-to-work policies*

АКТУАЛНОСТ И ЗНАЧИМОСТ НА ЧОВЕШКИЯ ФАКТОР В ЯДРЕНАТА ИНДУСТРИЯ

Симеонка Н. Симеонова, Ружа И. Николова, Тодор Г. Кундуржиев, Лидия И. Христова

RELEVANCE AND SIGNIFICANCE OF THE HUMAN FACTORS IN THE NUCLEAR INDUSTRY

Simeonka N. Simeonova, Rouja I. Nikolova, Todor G. Kundurjiev, Lidiya I. Hristova

Резюме: Човешкият фактор се дефинира като един от факторите на околната в частност на работната среда, който се отнася до човешката природа и личностни характеристики, до организационните и професионални фактори. Той се отразява специфично на поведението на работещия и компрометира неговото здраве и трудовата безопасност. В областта на професионалната психофизиология се отделя специално място за ролята на човешкия фактор. Все повече са инцидентите и оперативните трудности във високо технологичните индустрии. Разработена е и е представена значимостта и съвременното разбиране на темата за човешкия фактор в системата на ядрената индустрия. Като причина за възникването им се счита човешката грешка. Всъщност инцидентите са резултат от сложно взаимодействие между човешкия фактор в частност на операторите, дизайна на системата, разработените процедури за използване на системата и факторите на работната среда.

Ключови думи: човешки фактор, ядрена индустрия, оператори, умора, стрес

Summary: The human factor is defined as one of the factors of the environment in particular of the working environment, which refers to human nature and personal characteristics, to organizational and professional factors. It specifically affects the behavior of the worker and compromises his health and occupational safety. In the field of professional psychophysiology, a special place is given to the role of human factor. Incidents and operational difficulties in high-tech industries are increasingly being attributed to "human error". The significance and modern understanding of the topic of the human factors in the system of the nuclear industry has been developed and presented. In fact, incidents are the result of a complex interaction between the human factor, in particular the operators, the design of the system, the developed procedures for the use of the system and the factors of the working environment.

Key words: human factors, nuclear industry, operators, fatigue, stress